

Fra Ivino je mišljenje da i jedna i druga religija mogu i moraju nastojati da se sačuva vjera čovječanstva, koja je ugrožena od modernog ateizma. Treba poštivati Božju milost koja je uvijek i svugdje prisutna. Trebaju poštivati jedni druge i pustiti u miru one koji steknu uvjerenje, te izaberu put k Bogu za koji budu uvjereni da je za njih najsigurniji.

Smrt ovoga čovjeka, svećenika, muslimana - kršćanina pogodila je cijeli svijet dijaloga između te dvije religije. Njegov rad riječju, životom i perom ostat će u povijesti kao veliki korak k zajedničkoj ljubavi i razumijevanju.

(Nastavit će se)

Dr. Ante Kusić

MEĐUNARODNI TEOLOŠKI SIMPOZIJ O TEMI »VJERA U RAZDOBLJU PRIJELAZA U INDUSTRIJSKO DRUŠTVO«

(Šibenik, 31. VIII. — 6. IX. 1978.)

Ova je revija u br. 2-1978, str. 168-176, objavila prikaz dra Ante Kusića o međunarodnom teološkom simpoziju o Crkvi, koji je bio održan u Heidelbergu. Na tom simpoziju bilo je zaključeno da se slijedeći simpozij ekumenske ustanove Südost-Europa Seminara pri evangeličkom teološkom fakultetu sveučilišta u Heidelbergu održi u Šibeniku. O tom simpoziju u Šibeniku izvješćuje dr. Ante Kusić, kao stalni član te ustanove. On je na simpoziju sudjelovao s predavanjem »Agrarno društvo u našoj zemlji: povijesni opis i teološko vrednovanje«. Dr. Kusić nije mogao prije dati ovaj prikaz, jer nije imao na raspolaganju potrebne priloge sa simpozija.
— Nap. ur.

To je već četvrti simpozij što ga je organizirao Seminar za Jugoistočnu Evropu pri Teološkom fakultetu Sveučilišta u Heidelbergu, u suradnji s Ekumenskim vijećem i Društvom Jugoistočne Evrope u Heidelberg/Mannheimu. Za održavanje simpozija u Šibeniku stvorio je preduvjete šibenski biskup Msgr. Josip Amerić, omogućivši smještaj sudionika u šibenskom sjemeništu, te održavanje predavanja u sjemeništu i u franjevačkom samostanu na Visovcu. Srpskopравoslavni episkop Nikolaj omogućio je jednodnevni posjet manastiru Aranđelovac, na Krki, u kojem se odgajaju pravoslavni svećenici. Tu su bila, također prema programu, održana neka predavanja. Samu organizaciju simpozija proveo je dr. Mladen Karadžole (Bruxelles — Split), a teološko-znanstveno vodstvo simpozija imao je kao i ranije prof. dr. Friedrich Heyer. Osim sudionika iz Jugoslavije, na simpozijumu su bili delegati iz Rumunjske i Bugarske, iz Mađarske, iz Njemačke i iz Belgije. Profesori iz Njemačke zapazili su da je simpozij u Šibeniku bio impresivniji od dosadašnjih simpozija, koji su bili održavani u Heidelbergu. Na koncelebriranoj misi biskupa Amerića u šibenskoj katedrali, koja je bila puna svijeta, bili su prisutni i protestanti, i pravoslavni, i katolici. Belgijski, slovenski, hrvatski i mađarska sudionici, koji su svećenici, koncelebrirali su s biskupom. Pravo-

slavni biskup s pratnjom, sudionici iz protestantskih crkava u procesiji su ušli u katedralu sv. Jakova, i imali su počasna mjesta u koru. Prof. Heyer održao je govor u kojemu je naglasio potrebu »povjеровати« u pomirenje među pripadnicima raznih kršćanskih Crkava: danas, kao i u Kristovo vrijeme, upravo »vjera« čini da se dogode »čuda« međuljudskog razumijevanja i pomirenja. Splitski nadbiskup dr. Frane Franić posjetio je i pozdravio Simpozij. Pravoslavni episkop Nikolaj održao je u pravoslavnoj katedrali u Šibeniku liturgiju; — katoličkim biskupima i profesoru Heyeru, kao evangeličkom pastoru, dao je počasna mjesta u koru, prostoru koji je pridržan za osobe sa svećeničkim redom. Simpozij je bio završen prijemom u hotelu Krka, gdje su bili prisutni predstavnici vlasti i kulturnog života iz Šibenika, te predsjednik općinske skupštine iz Zadra, i nekoliko stanješina katoličkih redovničkih zajednica iz Jugoslavije.

Šezdeset i pet sudionika iz stranih zemalja skupa s petnaestak sudionika iz naše zemlje slušali su i sudjelovali u predavanjima o stanju vjere u razdobljima prelaženja iz agrarnog u industrijsko društvo. Prof. **Thyen**, heidelberški bibliocist N. Z., govorio je o onome što ostaje trajni sadržaj vjere, unatoč deformacijama tumačenja novozavjetne objave u vezi s različitim povijesnim društvenim situacijama. Docent dr. **Börsch** analizirao je odnos zapadnih Crkava u svezi s promjenama koje nameće industrijalizacija. Prof. **Schnurr** analizirao je u kontekstima suvremene industrijalizacije autentičnu biblijsku misao, koja je prilagodljiva — teološki — svim povijesnim promjenama. Prof. **Balca** govorio je o »mudrosti« kao regulatoru »znanosti« u procesu tehnizacije. Prof. Fairy von **Lilienfeld**, profesorica iz Erlangena, prikazala je lik Pavla Florenskog, stavivši ga za uzor onim intelektualcima koji hoće istovremeno ostati i znanstvenici i vjernici. Slov. biskup **Grmič** želio je dati obrise slike Boga za današnjeg, industrijaliziranog čovjeka. Prof. **Heyer** ocrtao je, prema pjesmama Charlesa Péguya, lik intelektualca kod kojega se socijalistička misao toliko duboko iznijansirala da je postala ortodoksno kršćanska. Prof. **Matešić**, iz Mannheima, docent dr. **Czohany**, iz Debrecina, rumunjski profesori **Bodogae** i **Pacurariu**, naš povjesničar **Kapitanović**, otm, sastavili su kataloge imponzantnih društvenih ostvarenja svećenika i redovnika svojih naroda kroz povijest predindustrijskog razdoblja: svećenici i redovnici bili su pisci, otkrivači, vođe naroda. Prof. **Bucsay**, iz Budimpešte iznio je statističke podatke koji objašnjavaju različno ponašanje društvenih grupacija u Mađarskoj, prije i poslije razdoblja industrijalizacije. Prof. **Rajhman**, iz Maribora, usporedio je položaj svećenika u predindustrijskom i industrijskom društvu u SR Sloveniji. Pravoslavni episkop **Jovan**, iz Zagreba, formulirao je poteškoće u kojima mora Crkva živjeti u ubrzanoj industrijalizaciji Jugoslavije. Prof. **Pantschowsky**, iz Bugarske, obradio je teološki odnos stvaranja i otkupljenja. Dr. **Hübner** osvjetlio je suvremenu problematiku okoliša, koja je rješiva samo na temelju strahopoštovanja prema Bogu kao stvoritelju svijeta, i na temelju gledanja na svijet kao djelo muku Božjih.

Čini se uputnim nešto iscrpnije reći o predavanjima koja su predavači dali za tisak.

Prikaz nekih predavanja

Prof. **Günther Schnurr** imao je predavanje s naslovom »Kontekstualna teologija.« Izraz »kontekstualna teologija« upotrebljava se u zadnjem desetljeću, posebno u ekumenskim diskusijama. Pod tim izrazom misli se na teologiju koja bi bila okrenuta prema pitanjima, problemima, saznanjima i zahtjevima današnjice. To bi odgovaralo modernim programima tzv. »političke teologije«, ali s tom razlikom da je u »kontekstualnoj teologiji« naglasak stavljen na izravno povezivanje teologije s empiričkim znanostima, bilo pri-

rodoslovnim, društvenim ili povijesnim. Kroz dva tisućljeća bila je »monogamna« povezanost između teologije i filozofije, a u »kontekstualnoj teologiji« radi se o »trokutu« teologija-filozofija-znanost (K. Rahner).

Kontekstualna je teologija protest protiv teologije koja je vezana samo uz dogmatsku ortodoksiju, i koja na taj način Crkvu »izolira i stavlja u getto« čineći je nevažnom u njezinoj službi »davanja svjedočanstva u svijetu«. U kontekstualnoj teologiji — Bog ostaje prvi i zadnji sadržaj teologije, a samo Sveto pismo ostaje dokumentarni tekst spasiteljske objave Boga u svijetu i za svijet. Kontekstualna je teologija govor o Božjim djelima, uvijek u sklopu konkretnih prilika čovječjeg života. Ta se teologija uvijek iznova »verificira« u konkretnoj sadašnjici. Između dogmatike i života tu ne smije biti protivurječja, niti u smjeru »antikontekstualnoga dogmatskog puritanizma« niti u smjeru »antidogmatske kontekstualne teologije«. Žalosno protivurječje nastaje samo tada kad dogmatika »samu sebe izopači«, tj. kad ona apsolutistički »repetira«, umjesto da uvijek iznova »interpretira«, biblijske i dogmatske tekstove. »Kontekstualnost« znači teološko »putovanje« (viatorische Theologie).

Pred tehnokratskom svemogućnošću onoga »homo faber« teologija ne smije šutjeti. Vjera u napredak pomoću znanosti prelazi u svoje protivurječje. Učenjaci počinju držati »propovijedi«. Etolog Konrad Lorenz, s knjigom »Osam smrtnih grijeha civiliziranog čovječanstva« (Die acht Todsünden der zivilisierten Menschheit, 1973, str. 7), stoji u protivurječnosti sa samim sobom, prema njegovoj ranijoj knjizi »Takozvano zlo« (Das sogenannte Böse, 1963). Knjigu »Osam smrtnih grijeha...« Lorenz naziva »jeremijadom, vapajem upravljanim na čitavo čovječanstvo da se pokaje i obrati«. U djelu »Takozvano zlo« bio je Lorenz oduševljeni pristaša vjere u znanstveni napredak. C. F. von Weizsäcker upućuje ljudima poziv za međusobno upoznavanje u ljubavi umjesto u mržnji, a Erich Fromm govori o nuždi da se nekrofilni razum zamijeni s biofilnim razumom. Biblijsku ortodoksiju treba uvijek iznova ispitivati na životnoj ortopraksi. »Polog vjere« ne smije nikada zastarjeti i oglušiti se prema novim zbivanjima. To izražava aforizam suvremenog poljskog pisca Stanisława Leca (iz zbirke »Neue unfirnsierte Gedanken«, 1964), koji glasi: »Idi s vremenom, ali od vremena do vremena povrati se natrag!«

U kontekstualnoj teologiji ostaje uvijek neoslabljena misao o **odgovornosti čovjeka pred Bogom**. To je odgovornost za sama sebe — u totalitetu ličnosti, za svoje bližnje — u svim ljudskim dimenzijama, za sva stvorenja — u totalitetu dimenzija postojećih stvari. Bog je »dobar«, ali u prvom redu »zahtijevan«. Bog traži razumnost trijeznost, ali i smionost pothvata u smjeru mogućega. Bog traži potvrđivanje teorije odgovarajućom praksom, on traži ljubav umjesto mržnje i ravnodušnosti, on ne dopušta uništavajuće »funkcionaliziranje« čovjeka.

Parola o »mobilnom društvu« izobličila se u fetišizam mobilnosti. Taj fetišizam doveo je do mentaliteta manipuliranja ljudima, gdje se izgubila svijest o »nezamjenljivo singularnoj osobnosti« čovjeka. Kontekstualna teologija, temeljeći se na onome »Ti« samoga Boga, želi spašavati osobno čovječe »smjeti-biti-Ja«, spašavati čovjeka kao brata koji je stvoren na sličku i priliku Božju. »Istinski ozbiljno shvaćanje tog znanja znači motivaciju za borbu i za razvoj nastupanja protiv manipulacije, omasovljavanja i izolacije, kao i protiv gubitka obzira prema 'zaostalome', 'zastarjelome' gledanju na život«. U ime Boga, mi danas moramo opet otkriti »kreposti — vjernost, povjerenja, ljubavi, popustljivosti, strpljivosti, odgovornost za konkretne zadatke, za ono što nam je povjereno, zapovjedomo...« — Slobodna volja ovdje znači oslobađanje volje u nadahnuću »Duha Svetog Osloboditelja«.

Biskup Vekoslav Grmič održao je predavanje s naslovom »Slika Boga u svjetlu industrijsko-društvenog osmišljenja«. Krist, i proroci prije njega, bili

su ljudi svog vremena. Oni su sliku o Bogu prilagođivali potrebama svog doba. Pišući o odnosu industrijske kulture i vjere, K. Brockmüller veli: »Vjerski i moralni načini ponašanja mogu se i moraju pod drugim uvjetima mijenjati, ili dapače promijeniti u suprotne zahtjeve.« Današnje uvjete tog mijenjanja obilježava znanost. »Vjera u znanost igra ulogu dominirajuće religije našeg vremena«, kaže K. Weizsäcker. To je tako kod većine ljudi industrijskog društva, unatoč tome da to ne vrijedi za vrhunske učenjake.

Polazeći od svoje slike o Bogu, kršćanstvo je stvorilo prirodoslovne znanosti i tehniku B. Brecht s pravom kaže: »Moderna znanost je zakomita kćerka Crkve, ona se emancipirala i okrenula protiv svoje majke.« U vrijeme predindustrijskog društva bio je Bog brižni »otac«, koji štiti »polje i stoku«, i koji čuva moral i običaje. U vrijeme industrijalizacije, ta se slika promijenila: akcioni radius čovjeka proširio se, a Božji akcioni radius sve se više smanjuje. Čovjek koji razbija atome i prodire u svemir više se ne osjeća »sluga« Božji, nego se osjeća kao samosvjesni Gospodar. Tehnika je »neprijatelj mističnoga«. Onaj tko osvjetljuje noći neonskim svjetlom ne vjeruje više u duhove. Onaj tko eksperimentima mijenja svijet počinje sebe smatrati stvarateljem svijeta, on biva »fabricator mundi«, i »fabricator hominis«, on stvara »novog čovjeka«. Svijet nije »stvoren«, čovjek nije »stvoren«, obadva su u trajnom »stvaranju«: »mundus est faciendus«, »homo est faciendus«. Došlo je do oblikovanja »industrijske religije«. U toj »religiji«, kako zapaža Erich Fromm, smatrani su kao »svetinja« — »rad, vlasništvo, profit i vlast«.

Bonnhoeffler drži da u takvom vremenu moramo promijeniti naše predodžbe i našu sliku o Bogu: Bog više ne smije biti predočivan kao onaj koji »začupa tupe naše nesavršene spoznaje«. Baš obratno: »U onome što smo spoznali, a ne u onome što ne znamo, mi trebamo pronalaziti Boga«. To vrijedi i za odnos života i smrti: »Ne tek na granicama naših mogućnosti, nego u središtu našeg života moramo spoznavati Boga; u životu, ne tek u smrti; u zdravlju i snazi, ne tek u patnji; u aktivnosti, a ne tek u grijehu, hoće Bog da ga spoznajemo.« Tako Bonnhoeffler! Slično njemu i Hans Küng! Po Küngu, slika o Bogu danas bi morala biti — ne u smislu izvan-svjetne onostranosti, nego u smislu: Bog je u svijetu i svijet je u Bogu; ne u smislu »Najviše konačno« među ostalim konačnim bićima, nego u smislu: »Beskonačno« u konačnim bićima u svijetu, ono Apsolutno u relativnim bićima u svijetu. Boga moramo danas predočavati, kaže Küng, kao »ovostrano-onostranu« Stvarnost, kao »transcendentno-imanentnu« Stvarnost u srcu svih stvari, u čovjeku i u povijesti. Tako govori Küng u djelu »Christesein«.

Po mišljenju biskupa Grmiča, današnja slika o Bogu trebala bi u sebi uključivati slijedeće spoznaje o čovjeku:

a) Današnji čovjek ne doživljava Boga kao »dobrog Oca«, nego radije kao »partnera«. Zbog toga, on ne želi biti »dijete Božje«, nego eventualno »suodgovorni suradnik« Božji.

b) Današnji čovjek iskazuje Bogu čast »svojim radom«. Čovjek je stvaratelj, suotkupitelj — jer on je »partner Kristov, kroz kojega i u kojemu je sve stvoreno (usp. 1 Kol 1, 16)«.

c) Danas se ide od vertikalizma prema horizontalizmu: istinska služba Bogu jest služenje ljudima, u sasvim konkretnim njihovim životnim situacijama.

d) Danas čovjek traži Boga »nade«, koji je »uvijek pred nama i potiče nas da ga slijedimo radeći za budućnost čovječanstva«. Nada je nešto neophodno za čovjeka današnjice. Kršćanin se mora uvijek nadati: »Bog je uvijek s nama, jer je postao Čovjekom«.

e) Danas moramo tražiti Boga posebno u »zajednici«. »Zajednica« je ispunjena ljubavlju koja spasava ljude od tjeskobe i očaja, u što čovjeka vodi mentalitet potrošačkog društva.

f) Danas se moramo truditi da ponovno razbudimo osjećaj za »Tajnu«. Po riječima Einsteina: »Prodiranje u tajnu Života, koje je doista povezano sa strahom, sačinjava temelj svake religije!« U strahopoštovanju pred Životom moramo danas zacrtavati sliku o Bogu.

Prof. Ekkehard Börsch govorio je o temi »Društvene promjene, izazvane industrijalizacijom, i kršćanska zajednica«. U doba industrijalizacije pojavljuje se baš »vrijeme« kao matematička veličina, kao nešto što treba »ekonomizirati«, jer ono nezaustavljivo »teče«. To tečenje vremena kršćanin treba danas ispuniti s onim »charis« (ljubav), »eleos« (milosrđe), »dikaiosyne« (pravičnost), istina i čovječnost. Jedino na taj način mogu se popraviti posljedice opasnog postulata »učinak (je važan), a ne rad«. Taj je postulat toliko jednostran, da se mnoge vrste rada — npr. rad majke, međusobno pomaganje, dobrovoljni radovi — niti ne smatraju »radom«, jer ne spadaju u strogo definirani »učinak«. Čisto ekonomsko poimanje »učinika« spriječava našoj svijesti pristup u područje totaliteta Stvarnosti, i time ono prouzrokuje prikradenosti raznih vrsta. Danas imamo mogućnost sebi priuštiti više rekreacije nego prije, a ipak — opaža se — »psihičko je opterećenje... poraslo«.

Svjestan svega toga, kršćanin danas mora sebe odgojiti da — ostajući u unutarnjem »miru« — osigunava svakodnevnih »kruh« za sebe i sve bližnje, uz osjećaj zajedništva, jer Biblija zahtijeva da »kruh« bude »naš« svagdanji. Liječiti bolesne i hraniti gladne ostaje kršćanski poziv i u potrošačkom društvu. S industrijalizacijom porastao je standard i mogućnosti »slobodnog vremena«. »Slobodno vrijeme« jest nešto nova, to nije isto što i večernji odmor« poslije naporna dana. »Slobodno vrijeme« nema ništa srodnoga sa »slobodom«. Dapače: »bijeg u slobodno vrijeme« može biti patološka pojava, ukoliko se u »slobodnom vremenu« — na način opasne kompenzacije — želi nadoknaditi ono što je netko »u radnom vremenu izgubio na čovječnosti«. Protivno tome, po Bibliji ne smijemo shvatiti »slobodno vrijeme kao sredstvo uživanja«, kao što ne smijemo niti rad shvatiti »kao prokletstvo«.

Industrijalizacija je izazvala »prisilnu mobilnost« ljudi, što je stvorilo probleme u odgoju djece i u životu obitelji. Nestalo je trajnih prijateljstava, a stvaraju se trenutačna poznanstva. S time je nestalo i osjećaja za međusobno pomaganje. Ljudi su stranci, iako žive sasvim blizu jedan drugome.

Industrijalizacija je stvorila nove etičke probleme, jer je stvorila mentalitet koristoljublja, uživanja života i društveno selekcijske borbe za opstanak. Savjest, zaslijepljena industrijskom moći, postala je opterećena s jedne strane bezgraničnim optimizmom vjere u napredak, a s druge strane pogođena je teškom mizantropijom. U svemu tome, kršćani će same sebe i sve druge morati podsjećati na to da smo pozvani na diakoniju, tj. na služenje, koje će ići za tim da se »humanizira« moć tehnike.

Prof. Mladen Karađole govorio je o temi »Migracije kao društvena posljedica industrijalizacije i kao zahtjev za strukturiranje Crkve putnika«. Čovjek je od svog postanka »putnik«. U toku stoljeća on je vršio migracije u nenaseljena područja zemaljske kugle. Između 1086. i 1348. naraslo je, zbog kolonizacije i razvoja agrikulture, pučanstvo Engleske od 1,100.000 stanovnika. Iz Njemačke išli su seljaci, misionari i vojnici u područja preko Elbe i Odre, da bi tamo napučili prazna područja i pokrstili staro stanovništvo. U to vrijeme nastali su i gradovi. Oko 1000. godine, čini se, nije u Evropi bilo gradova koji su brojali preko 10.000 stanovnika. Koncem 13. st. Milano je imao 200.000 stanovnika; Firenza, Genova i Venecija imali su preko 100.000 stanovnika. Početkom 14. st. Pariz je brojio 200.000 stanovnika.

Kao društvena posljedica industrijalizacije pojavila se migracija najvećih razmjera sredinom 18. st., i trajala je do 1940. godine. U prvoj periodu (1750—1880) razvila se Zapadna Evropa. U drugoj periodu (1880—1940) razvila se Južna i Istočna Evropa, a natalitet u Zapadnoj Evropi postajao je sve manji.

Kroz to razdoblje povećalo se pučanstvo Evrope oko 4 puta. Posljedica toga bila je migracija u vanevropske zemlje: od početka 19. st. do 1940. godine napustilo je Evropu 70.000.000 stanovnika. Kasnije, između 1952.—1969., otputovalo je 1.697.000 Evropejaca u prekomorske zemlje. Od tog broja bilo je 50% izbjeglica. Kad je 1957. godine osnovana Evropska Ekonomska Zajednica, migracija je ponovno bila unutarevropska. Godine 1977. radilo je po Evropi otprilike 6.000.000 stranih radnika. Glavni je razlog migracije ekonomska nejednakost raznih zemalja. U Saveznoj Republici Njemačkoj bilo je 1977. godine 2.000.000 stranih radnika. U Francuskoj 1.500.000, u Švicarskoj 500.000. Na 30. VI. 1971. bilo je u Njemačkoj 473.203 radnika iz Jugoslavije, a od toga 162.432 bile su ženske osobe. Strani radnici većinom su mladi ljudi, s prosječnom starosti, npr. u Njemačkoj između 25 — 31 godine života. To je bilo u 1967. godini. Sociološki i psihološki, strani radnici žive u tim zemljama na rubu društva, u gettu. Oni se dehumaniziraju.

Dehumaniziranje stranih radnika zahtijeva da se strukturira Crkva putnika. U tome cilju objavio je Pio XII. konstituciju »Exul familia« (1. 8. 1952). Drugi vat. sabor, u konstituciji »Radost i nada« preporučio je brigu i akciju za Crkvu putnika. Pavao VI. objavio je instrukciju »De pastoralis migratorum cura« na 15. 8. 1969. Po toj instrukciji trebaju građani koji iseljuju voditi računa o »općem dobru« svog kraja, a tehnički razvijene zemlje moraju pomoći nerazvijenim zemljama — sa svom solidarnošću. Instrukcija naglašava da nitko ne smije ignorirati kulturu i način mišljenja stranih radnika, kao i to da strani radnici moraju poštivati običaje zemlje u kojoj žive. Pavao VI. naglasio je, u Rimu na 18. 10. 1973., u govoru sudionicima Prvoga evropskog kongresa o pastoralu stranih radnika da »Crkva zemlje iz koje strani radnici dolaze mora surađivati s Crkvom zemlje u kojoj rade i žive strani radnici..., i to efektivno i bez demagogije«. Solidarnost zahtijeva »nove zakone, da bi se zaštitila i poboljšala prava stranih radnika, dakle — ljudska prava na slobodu i rad, na obiteljski život i odgoj djece«, kaže Pavao VI. Pri tome, baš Crkva »mora otkloniti ekonomski, politički, kulturni egoizam, da bližnji bude priznat i da se s njime živi«.

Najnoviji dokument Kongregacije za biskupe (1978) govori: »Crkva i ljudski mobilitet govori da kršćani nigdje nisu tuđinci, da oni ostaju posvuda jednom dimenzijom svijeta, bilo kod kuće, ili u nekoj župi. Države mogu promatrati druge građane kao tuđince, ali — u Crkvi nema tuđinaca. Na taj način, Crkva u modernom dobu industrijalizacije doživljava svoju najdublju strukturu otvorene Crkve, svjetske Crkve putnika, gdje svatko može naći smjesto, rad i kruh«. Danas je potrebna bolja suradnja kršćana, da bismo pomogli našoj braći — iseljenicima.

Prof. Jürgen Hübner govoro je o temi »Kršćani i problematika okoliša u industrijskom društvu«. Danas se s pravom govori o »industrijskoj revoluciji«, u kojoj je čovjek postao »gospodar i posjednik prirode« (Descartes). U predindustrijskom razdoblju zemljoradnik je molio Boga za dobru žetvu, i zahvaljivao mu je za dobru žetvu. U razdoblju industrije prodaje radnik svoju radnu snagu, i s pravom zahtijeva svoju plaću. Industrijalizacija mijenja prirodu kao i čovjeka. Nekad je priroda bila promatrana kao punina života (physis), zatim je postala područjem za kultiviranje vrta, a sada je još samo izvor prehrane i ponegdje odmaralište. Ranije je uspio preživjeti onaj tko se znao prilagoditi prirodi. Danas uspijeva preživjeti onaj tko se zna prilagoditi ljudima (biolog Carsten Bresch).

U Galeriji naivne umjetnosti nalazi se slika Antona Rupnika sa nazivom »Uboga krava«. Tu je naslikana krava, koja je razapeta na križ. Na desnoj strani, seljak iscerena lica pohlepno guta mlijeko iz jedne njezine sise, a na lijevoj strani seljak svom snagom muze drugu sisu koja je puna mlijeka. To je bijedno stvorenje, nad kojim čovjek iz čistog koristoljublja vrši grubo

nasilje. Prije se čovjek osjećao kao dio prirode, s kojom se morao boriti uvijek ostajući u stanovitom raspoloženju poštovanja. Danas je čovjek pobijedio prirodu, on raspolaze s prirodom. Prije su bili ratni zarobljenici prodavani kao robovi, ili su — kao neupotrebljivi — bili ubijani. Za vrijeme naseljavanja Sjeverne Amerike, protivno tome, dobar Indijanac bio je mrtav Indijanac.

Mentalitet istrebljivanja pogađa ne samo čovjeka, nego sve stvari u prirodi. Tako je mentalitet istrebljivanja prirode prevladao mentalitet poštovanja prema prirodi. Pri tome je vrijedno zapaziti da je u tradiciji pravoslavne Crkve stavljen naglasak na suosjećanje sa stvarima kao Božjim stvorenjima: znanje i gospodarenje prirodom ne vode čovjeka tome da postane Božja slika i prilika, nego to čini suosjećanje sa stvorenjima (Pantschowsky). Time je označen posve drugi odnos prema prirodi negoli je to u tradiciji zapadnjačke prirodoslovne znanosti: »Ljubav prema stvorenjima, a ne gospodarenje s njima — jest bitni motiv.«

Što iz toga slijedi za teologiju? — Teološko mišljenje išlo je do sada od prirode prema Bogu. Danas ono mora ići obrnutim smjerom: od Boga prema prirodi: »Zrelí čovjek ne može se više baviti prirodnom teologijom, nego se on mora baviti teologijom prirode.« Tu čovjek treba da bude shvaćen kao odgovorni suradnik Božji, kao partner i sustvaratelj — u perspektivi stanovite »teologije evolucije«, gdje nismo odgovorni samo za sebe, svoje bližnje, nego i za svaku stvar u svijetu. Čovjek danas treba biti shvaćen i kao su-otkupitelj prirode, s Kristom, odnosno »u Kristu«, tj. u zajedništvu s Kristom, u zajednici Crkve. Kršćani su suradnici Božji, suradnici Kristovi, supatnici s Kristom, spremni na žrtvu poput Krista. »Prava askeza nije bijeg od svijeta, nego je... ona stvaralačko potvrđivanje života.« Mi ne smijemo dijabolizirati industrijalizaciju: o njoj danas ovisi život čovječanstva. Ne smijemo je ni ideologizirati: ona nije jedina i isključiva vrijednost života. Albert Schweitzer proglasio je devizu strahopoštovanja pred životom! To bi moglo poslužiti kao etička norma čovječjeg stvaralaštva, posebno u vezi s problemom industrijskog zagađivanja okoliša. Moramo poštovati ne samo izvanjsku, nego još više onu glavnu, unutrašnju stranu života.

Ja sam držao predavanje s naslovom »Agrarno društvo u našoj zemlji — povijesni opis i teološko vrednovanje«. Izložio sam kratku povijest agrarnog društva u Jugoslaviji, s posebnim osvrtom na odnose kmetova prema feudalnim gospodarima. Svi narodi u Jugoslaviji bili su prisiljeni boriti se za goli opstanak, i njihovi ustanci kroz povijest bili su samoobrambenog, a ne osvajačkog karaktera. Zatim, govorio sam o teološkim aspektima prijelaza iz agrarnog društva u industrijsko društvo. Čak i na selima nestaju mitološki pogledi na svijet i život. Ljudi su prije po selima preskakali vatru, da bi im njihve bolje rodile, blizanci su u ponoć oko sela zoračavali brazdu, da bi se spriječio dolazak neke zarazne bolesti; glogovim kolcem probadali su se »vukodlaci« itd. Svega toga nestaje ali ipak ostaje pročišćena vjera u svemogućeg Boga, u dušu, prekogrobni život, u Božju providnost. Neki religiozni običaji dobivaju svjetovno značenje: slavljenje imendana, krsna slava, dobivaju značaj gajenja gostoljublja, komemoracije predaka, njegovanja dobrosusjedskih odnosa. Seljak sve više vjeruje u sama sebe; stoga se zanemaruje zajednička molitva. Osjećaju se jake diferencijacije shvaćanja vjere, kao i shvaćanja ateizma. Tako npr. značajan postotak deklariranih vjernika, katolika, ne prihvata dogmu o prekogrobnom životu, dok mnogi deklarirani ateisti »kokećunaju« (Zvonarević) s vjerom u prekogrobni život.

Poznatí sociolog Čimić, na pitanje »Da li moderni čovjek traži Boga?« daje kategorički potvrdan odgovor: vjernik i nevjernik »hoće da vide sebe u projekciji beskonačnosti« unatoč tome što o njoj »ne mogu imati empiričku evidenciju«. O tome je bilo govora na međunarodnom simpoziju za vjersku sociologiju u Opatiji od 20. — 24. rujna 1971. Tako je »nevjera« vjernika

sve češća pojava suvremene problematizacije eklezijalnosti (Vrcan). Religioznu stabilnost pokazuju u najvećem stupnju oni koji idu na vjeronauk i iza krizme. Najveću dosljednost u suprotstavljanju religiji pokazuju oni koji nikada nisu išli na vjeronauk. Industrijalizacija i urbanizacija ne isključuju razvijanje novih oblika vezanosti uz religiju i Crkvu (Bahtijarević).

Na kraju izrazio sam uvjerenje da će i u socijalističkom mentalitetu ostati trajno prisutan čovječji »vapaj za nečim Beskonačnim i Vječnim«, jer je čovječje »Biti« iznad svih oblika njegova »Imati«. Čovjek je »biće Daljine« (Axelos), s nezatvorivim »rascjepom između misli i djela« (P. Fougeyrollas). Taj »rascjep« pokazuje — u smjeru nadilaženja svih fakticiteta — na jednu Transcendenciju, koju mi vjernici nazivamo Bogom. Čovjek dakle »naravno« teži za »Nadnaravi«.

Prof. **Jože Rajhman**, iz Maribora, držao je predavanje o temi »**Slovenska Crkva u početku industrijskog društva i današnje njezino stanje**«. U razdoblju oko 1848., kad je došlo do teških napetosti između veleposjednika i seljaka, svećenstvo se nije stavilo na stranu seljaka. Biskup Slomšek branio je cara, mada je opominjao feudalne gospodare da budu pravedniji prema seljacima. Službeni stav Crkve bio je: »Za vjeru, domovinu i cara!« Najvećom pogreškom Crkve u to doba smatra Rajhman to što je ona poistovjetila materijalizam i socijalistički pokret. Svećenik J. E. Krek, jedini u crkvenim redovima predindustrijske Slovenije, zapazio je tu pogrešku, te istaknuo da se u filozofiji socijalizma ne radi »samo o trbuhu, nego i o najnježnijim žicama duše i srce«.

Najveće kulturno djelo biskupa Slomšeka bilo je, po riječima Rajhmana, osnivanje »Mohorjeve družbe« (1852). Ta je družba izdala mnogo knjiga za pučku prosvjetu. U vrijeme biskupa Mahničca preorijentirala se slovenska Crkva od socijalnih pitanja na svjetonazorska pitanja. Time je Krekova inicijativa (osnivanje seoskih zadruga, radnih udruženja), kao i zbog drugih poteškoća, bila okončana. Djelo Ivana Ev. Kreka priznao je i hvalio slovenski socijal-demokrat Ivan Cajnkar, kad za Kreka govori: »Vojskovođa je pao, ali vojska je u njegovo ime i pod njegovom zastavom pobijedila«.

Svoje predavanje završio je prof. Rajhman kritikom držanja slovenske Crkve za vrijeme prošlog rata, te je izrazio mišljenje da će »povijesna lekcija omogućiti Crkvi put u bolju budućnost... gdje ona neće više napustiti svoje evanđeoske pozicije«.

Prof. **Dimitrije Dimitrijević**, iz Beograda, govorio je o temi »**Vjera i djelovanje u životu pravoslavnih kršćana**«. On se u predavanju ograničio na srpsko-pravoslavno kršćanstvo. Utemeljitelj autokefalne srpsko-pravoslavne Crkve jest sv. Sava. Dogmatski polog te Crkve sadržan je u sedam prvih ekumenskih sabora. Sv. Sava bio je monah na Atosu, ali je uvijek ostao duboko povezan sa svojim narodom. Kao nadbiskup, sazvao je 1221. državno-crkvenu skupštinu, na kojoj je utvrdio protiv hereza postavke prave vjere za srpski narod. Nije dosta vjerovati u dogme određene od sedam ekumenskih sabora, nego — prije svega: treba činiti dobra djela. Vjera treba da bude potvrđena djelima. Tu se radi »o služenju, koje nije samo duhovno, nego se jednako tiče tjelesnih potreba i zahtjeva, jer — čovjek je duhovno-tjelesno biće«.

Sv. Sava bio je pustinjač. U času prosvjetljenja, prema legendi, čuo je glas Majke Božje: »Prijeđi na djela, i ne boj se! Ja ću ti uvijek pomagati!« Do tada je provodio pustinjački život u postu i molitvi. Iza tog prosvjetljenja vratio se među svoje sunarodnjake. Na velikoj narodnoj skupštini u Žiži progovorio je narodu: »Vi znate da sam ja dvaput pobjegao iz domovine..., jer sam hito sve bliže biti Bogu. Ljepota ovog svijeta nije me privlačila. Nešto najslade meni je bila pustinja. Usprkos tome, došao sam... natrag samo zato da potražim i nađem vaše duše. Radi vas ja sam, da tako kažem, žrtvovao svoje spasenje. Zbog toga morate me slušati...«

U učenju sv. Save naglašena je misao: »Služenje svome bližnjemu jest, čak i za monahe koji žive u zatvorenoj monaškoj zajednici, važnije od molitve.« To služenje uključuje i tjelesne potrebe i zahtjeve čovjeka. Teodozije, biograf sv. Save, pripovijeda o Savinim djelima ljubavi prema bližnjemu. »Čistoća, nevisnost, post i molitva, sve je to dobro — samo ako je spojeno s milosrđem i pravednošću... Stoga, čovjek se mora stidjeti zbog plitkosti ludih djevica, koje su doduše sačuvale nevinnost, ili koje — u svojoj nevinnosti, molitvi i postu — nisu imale nikakva ulja milosrđa«. Sv. Sava otvorio je srpskim monasima put u svijet, stavivši monaštvo u službu naroda — za spasenje duše na nebu i za blagostanje tjelesno na zemlji.

Odgoj naroda u tom pravcu provodio se kroz narodne pjesme. Predavač je spomenuo dvije takve pjesme. Pjesma »Đakon Stefan i dva Anđela« priča o tome kako su đakon Stefan i njegova žena, jedne nedjelje, išli u polje raditi, umjesto u crkvu — moliti se. Susreli su dva putnika, dva preobučena anđela. Anđeli su ih upitali, zašto idu raditi umjesto da se mole. Đakon Stefan odgovorio je: »Kod kuće moramo hraniti devet gluhih i devet slijepih ljudi. To je razlog da idemo raditi umjesto moliti.« Na to im anđeli rekoše: »Vi imate kod kuće sitno dijete. Ako žrtvujete to dijete te s njegovom krvlju poprskate gluhe i slijepe, gluhi će čuti i slijepi progledati.« To je bilo teško iskušenje za roditelje. Međutim, njihova ljubav prema bližnjima bila je tako velika, da su postupili prema prijedlogu anđela. I dogodilo se čudo: gluhi su čuli, slijepi su progledali, a u zlatnoj kolijevci igralo se njihovo dijete sa zlatnim jabukama. — Poruka pjesme bila bi to da žrtvovanje za bližnjega uvijek rodi dobrim plodovima.

Sličnu poruku u sebi nosi pjesma »Car Konstantin i Isposnik«. Car Konstantin teško je uvrijedio roditelje. Želi dobiti oprostjenje za taj svoj grijeh. Patrijarsi i biskupi svjetuju mu da gradi samostane i da u njih naseli monahe, koji će se za njega moliti. Car nije time bio zadovoljan. Pitao je za savjet pustinjaka, isposnika. Isposnik mu je odgovorio: »Poštovani care, ako hoćeš dobiti oprostjenje grijeha, napravi kolibu koja se daje lako zapaliti, obloži je s katranom i smolom, udi unutra i zapali kolibu. Ako koliba izgori i ti ostaneš živ, tvoji su grijesi oprošteni.« Car se rasudio na pustinjaka, i njega je stavio u takvu kolibu, te ga je dao zapaliti. Sutradan je došao da vidi što se dogodilo s pustinjakom. Našao ga je živa, gdje usred pepela moli psalme. To je ohrabrilo cara, i sad je i sâm učinio istu stvar: ušao je u kolibu, i dao ju je zapaliti. Kad je ujutro pustinjak došao da vidi što se dogodilo s carem, našao je hrpu pepela, a od cara nije bilo ni traga. Razgrnuo je pepeo, i pronašao je carevu desnu ruku, koja je ostala kao relikvija. Zašto je samo ruka ostala čitava? Zato što je car s tom rukom učinio neka dobra djela, što vrijede kao i pokajanje. Tako je služenje svome bližnjemu garancija spasenja.

U učenju sv. Save, bitno je spojena ljubav prema bližnjemu s ljubavi prema samome sebi. Ljubiti bližnjega može samo onaj koji istovremeno ljubi samoga sebe, ali bez egoizma. Stare hagiografije, iz 13. i 14. stoljeća, opisuju život državnih i crkvenih poglavara koji su provodili u djelo to što je sv. Sava naučavao.

Prof. Nicolae Balca, iz Bukurešta, govrio je o temi »Znanost i mudrost«. Kant svodi znanost i filozofiju, kao »pojam o svijetu«, na tri pitanja: 1. Što mogu znati? 2. Što trebam činiti? 3. Čemu se smijem nadati? — Na prvo pitanje odgovara znanost, na drugo etika, na treće religija. **Mudrost** je ipak ona koja mora biti prisutna u sva ta tri područja, dajući kao bitna odrednica odgovor na pitanje »što je čovjek?« Biće bez mudrosti nije čovjek. Znanjem i znanošću želi čovjek otkloniti razne oblike ugroženosti svog života. Sofisti su proglasili čovjeka mjerilom svih stvari, i nijesu priznavali nikakve općenito obavezne istine. Sokrat, Platon, Aristotel napadali su to učenje, i branili su mišljenje da postoji apsolutna istina, koju trebaju svi ljudi prihvatiti, i

do koje dolazimo pomoću uma, koja vuče svoj korijen iz vječnog Logosa. Polazeći od vječnog Logosa, stari su Grci izgradili osjećaj za mjeru, red, ljepotu i duhovnu krepost mudrosti. Te su vrednote onda unosili u umjetnička djela, u znanost, u filozofiju i u politički život. To vrijedi i za razdoblje crkvenih Otaca i za srednji vijek, u kojima je bezlična sila Logosa zamije-njena priznavanjem Sina Božjeg, koji se utjelovio i postao Otkupiteljem čovječanstva. Evanđelje Kristovo tada postaje kriterijem mudrosti.

Kako s tim poimanjima znanosti i mudrosti stoji danas, u vremenu znanosti, tehnike i civilizacije?!

U znanosti 20. st. ne govori se više o Logosu ni o Bogu — kako mjero-davnima za svijet i čovjeka u njemu, nego se govori samo o različitosti »pojava« u prirodi, koje pojave istražuje znanost. Današnji učenjak vjeran je kantovskoj ideji da u našoj spoznaji ima samo toliko znanosti koliko u njoj ima matematike. Stoga, današnja je civilizacija scijentificirana i mate-matizirana civilizacija. »Istina« tu više nije podudaranje mišljenja s vječnim Logosom, kao u doba antike, ni podudaranje razuma i stvarnosti kao od Boga stvorene, kao u doba skolastike, nego je istina tek »podudaranje su-dova unutar nekoga sistema« — u koji su unesene određene pojavno osje-tilne činjenice, pravilnost stanovitih odnosa između tih činjenica i određeno indukcijско traženje općenitijih zakonitosti. U tome kontekstu, suvremeni je čovjek stvorio jedan novi, umjetni svijet tehnizirane, ili neprirodne, prirode, u kojoj je funkcionalna »svrsishodnost« dovela do stanja ugroženosti baš čovjeka, odnosno ugroženosti dostojanstva njegove osobnosti. Werner Heisen-berg formulirao je to riječima: »Svrsishodnost može voditi u kaos, ako i same svrhe nisu shvaćene kao dijelovi... nekoga višeg rada! Svrsishodnost je smrt čovječnosti« (usp. Heisenberg, Schritte über Grenzen, Piper Verlag, München 1971). Ta rečenica vrijedi sve dotle, kaže Heisenberg, dok se »svrhe« ne shvate kao »dijelovi jedne veće sveze, koju se u ranijim epohama... označa-valo kao božanski poredak«.

Današnja znanost, u svojoj funkcionalnoj svrsishodnosti, ne priznaje taj viši poredak. To je dovelo do zanemarivanja etičkih vrednota, što je onda ugrozilo čovječju osobnost. Treba dakle ponovno priznati instancu koja je iznad same znanstvene funkcionalnosti. Ta je instanca danas »**kršćanska mu-drost**«, koja doista visoko cijeni znanost, ali se ujedno bori protiv oholog luciferizma u njoj. Mudrost priznaje granice znanosti. Znanost ne može od-govoriti na pitanje »što je čovjek« u cjelini svojih težnja i nastojanja. Zna-nost je spoznaja o objektiviranim stvarima, a čovjek se u cjelini traženja svoga duha ne može objektivirati. Mudrost je spoznaja vlastite ograničenosti — u duhu Sokrata kad kaže »znam da ništa ne znam«, i u duhu Biblije kad govori »strah je Božji početak mudrosti«. Mudrost je znanje o graničnim si-tuacijama našega života i smrti, gdje smrt stavlja čovjeka pred lice Sve-višnjega i time biva jednom od odrednica čovjekova življenja. Znanost može uništavati život, mudrost unapređuje život stvarajući »djela pravde, istine, ljepote, i svetosti«, i očitujući se »u djelima vođenja ljudi kroz politiku, pravo, umjetnost i odgoj.«

Tragedija današnjeg čovjeka jest u tome što je odviše podigao cijenu zna-nosti, dok je zanemario važnost duha i mudrosti. »Stoga nije nikakvo čudo da su nemir, tjeskoba, angoisse postale temeljno egzistencijalno raspoloženje današnjeg čovjeka«. Iz toga mučnog stanja može današnjeg čovjeka spasiti samo »smioni pothvat prihvaćanja mudrosti«, gdje se čovjek, uz minimum ljudskih predviđanja, ipak usudi na maksimum vjere i strahopoštovanja prema Bogu i maksimum ljubavi prema svim ljudima. Moderni čovjek mora se — slično Logosu antike i Kristu Srednjeg vijeka — vratiti Bogu kao Vječnoj Istini, koja moderira sve naše vremenite istine.

Prof. **Friedrich Heyer** govorio je o temi »**Pogled francuskog pjesnika Charlesa Péguya na tri teološke kreposti — vjere, ufanja i ljubavi**«. U pjesmi »Tajna nevinog Djetešca« govori Péguy:

»Ja sam — govori Bog — Gospodar triju kreposti.
Vjera! — to je vjerna žena u braku.
Ljubav! — to je nježna majka.
Nada! — ona je ipak sasvim sitna djevojčica.«

»Ja sam — govori Bog — Učitelj kreposti.
Vjera traje odvijeka do vijeka.
Ljubav se dariva odvijeka do vijeka.
Ali ipak, moja mala, sitna nada — ona je ta
koja svako jutro rano ustaje...
Moja sićušna nada jest ta
koja nam svako jutro zaželi dobar dan.«

Péguy želi naznačiti svoju **teologiju nade** u skici triju teoloških kreposti i skici četiriju kardinalnih kreposti (mudrosti, pravednosti, hrabrosti, umjerenosti). On nadu uspoređuje s pupoljkom, koji obećava rascvat i sazrijevanje:

»A ja vam kažem — govori Bog—: bez tog
cvjetanja u travnju,
bez tih tisuća malih pupoljaka nade,
što ih — naravno — svatko može uništiti,
bez tih nježnih pahuljastih pupoljaka,
što ih prvi Dobričina može s noktom otkinuti,
čitavo moje stvaranje bilo bi samo mrtvo drvo...
i čitavo moje stvaranje bilo bi samo jedno
neizmjerivo groblje.«

Skolastička je tradicija Zapada oštro rastavila teološke kreposti, kao nadnaravnu pojavu, od čisto naravnog života čovjekova. Péguy se tome usprotivio, on uvodi milost u narav, on stvara simbiozu naravi i milosti, želeći prikazati narav kao nastavak Inkarnacije. Za Péguya, Inkarnacija je »imitatio hominis« od strane samoga Boga:

»Nadnarav je i sama tjelesna
i stablo milosti duboko je ukorijenjeno
i proteže se u zemaljsko tlo, i prodiere
dolje do zadnjih temelja;
I stablo samog ljudskog roda
takvo je da za vječnošću teži.«

Péguyeva teologija nade ne dopušta pobjedu Zla. Anđeli Čuvari zaštićuju čovjeka. Péguy je povjerio jednom prijatelju ovo: »Prije dugo vremena zapazio sam da mi sa strane stoji Anđeo Čuvar koji je lukaviji od mene. Dva-deset puta htio sam sagriješiti i dvadeset puta, s jednom doslovno hermetičkom ironijom, okolnosti su mi zakrčile prolaz.«

Péguy je bio socijalistički francuski novinar. Još kao gimnazijalac postao je ateist. Oženio se samo građanski s jednom ateistkinjom. Bio je otac nekoliko nekrštene djece. Kao tridesetpetogodišnjak — u rujnu 1908. — priznao je jednom prijatelju: »Nisam ti sve rekao. Opet sam našao vjeru.«

Péguyeva teološka misao slična je istočnom kršćanstvu. Istočni crkveni Otac, Klement Aleksandrijski, spojio je tri teološke kreposti sa četiri kardinalne, naravne, kreposti. Origen, poput Péguya, shvaća tri teološke kreposti kao izvor drugih kreposti. Pravoslavni teolog Jevdokimov, kao i Péguy, smatra da je milost »konaturalna« samoj naravi. Na freskama u Moldavskim

crkvama, i u crkvama na Atosu, prikazan je monah kako se po ljestvama penje prema nebu. Na svakoj je prečnici jedna od sedam kreposti, koja pomaže pri usponu. Sedam davala pokušavaju oboriti monaha, ali — anđeli ga štite.

Kad se obratio na katolicizam, htio je Péguy ozakoniti svoj brak i pred Crkvom. Liberalno uvjerenje njegove žene spriječilo mu je put. Duševno osamljen, pao je 1914. u bitki na Marini. Svojim teološkim spajanjem naravi i milosti htio je, anticipirajući sadašnji ekumenizam, razbiti predrasude nekatolika i ateista prema katolicizmu.

SVE FRANJEVAČKE OBITELJI ZAJEDNO

(Uz izdanje knjige »FRANJEVAČKI MISAL«, dodatak Rimskom misalu, Zagreb 1980, str. 160. Cijena: 250 din. Narudžbe: Konferencija provincijala OFM, Zagreb, Kaptol 9)

Već 800 godina sljedbenici sv. Franje Asiškoga žive i djeluju u hrvatskom narodu, a tek se ovih dana pojavio prijevod na hrvatskom jeziku »**Franjevačkoga misala, dodatka Rimskom misalu**« (dalje: FM). Zašto?

Dok su liturgijske knjige bile na latinskom jeziku, sve su franjevačke zajednice po svijetu, pa i u nas, obavljale bogoslužje prema izdanju »**Rimsko-franjevačkog misala i časoslova**«. U to doba nije trebalo tiskati franjevačke liturgijske knjige na narodnim jezicima.

Nakon Drugoga vatikanskog sabora i liturgijske reforme, koja je i prije Sabora započela, dobili smo na hrvatskom jeziku »**Rimski misal**« s potpunim čitanjima, cijeli »**Časoslov**« i druge liturgijske knjige (za krštenje, vjenčanje, potvrdu, sprovode i dr.). Stoga se prirodno i u franjevačkim zajednicama osjetila potreba da se izda tzv. **proprij**, tj. ono što pojedini ogranci Franjinih redova na poseban način slave. No, trebalo je najprije čekati latinske tekstove. Četiri, naime, franjevačka generala (franjevaca, franjevaca-konventualaca, franjevaca-kapucina i samostanskih trećoredaca) imenovala su zajedničku komisiju, koja je trebala prirediti zajednički kalendar i zajedničke tekstove za sve blagdane. (Usput napominjemo da je iz svih franjevačkih zajednica proglašeno 120 svetaca i 233 blaženika, a ima i vrlo mnogo kandidata za čast oltara). Komisija nije uspjela izvršiti povjereni zadatak, pa je svaki od četiri franjevačka reda izdao na latinskom jeziku svoje vlastite liturgijske knjige. Bilo je to 1974. godine.

Hrvatski franjevački provincijali još iste godine imenovali su komisiju stručnjaka (bibličara, liturgičara, muzičara, latinskih i hrvatskih jezikoslovaca) iz svih naših franjevačkih obitelji. Komisija je uspjela ono što nije postigla rimska. Izrađen je najprije **zajednički kalendar za sve hrvatske franjevačke zajednice**. Zatim je dosta brzo obavljeno 90% poslova oko prijevoda Misala i Časoslova. Ozbiljno se moglo nadati da će bar prijevod Misala biti tiskan za veliki jubilej — 750. obljetnicu smrti sv. Franje, tj. 1976. godine.

Međutim, nastupiše nepredviđene višestruke teškoće. Rad je zapeo. No, svi su željeli pomak s mrtve točke. Konačno je imenovana tročlana komisija, koja je krajem 1978. g. sve sredila i predala Generalnoj kuriji OFM na daljnji postupak i traženje odobrenja. Sv. zbor za sakramente i bogoštvolje najprije je odobrio »**Kalendar hrvatskih franjevačkih zajednica**« i **proprije**, tj. vlastitosti pojedinih provincija, dopisom od 25. IX. 1978. (CD 653/78), a